

УДК 80
ББК 81.2-2

**РОЦЕЪ БА КАТЕГОРИЯИ
ЗАМОНИ ҲОЗИРАИ ФЕЪЛ ДАР
ЗАБОНҲОИ АНГЛИСӢ ВА
ТОЧИКӢ**

Исматуллоев Ҳусейнбой Очилевич, докторанти (PhD) соли сеюми кафедраи тарҷума ва грамматикаи забони англисии МДТ “ДДХ ба номи акад. Б. Гафуров” (Тоҷикистон, Хучанд)

**О КАТЕГОРИИ НАСТОЯЩЕГО
ВРЕМЕНИ ГЛАГОЛА В
АНГЛИЙСКОМ И ТАДЖИКСКОМ
ЯЗЫКАХ**

Исматуллоев Ҳусейнбой Очилевич, докторант третьего курса (PhD) кафедры перевода и грамматики английского языка ГОУ “ХГУ им. акад. Б. Гафурова” (Таджикистан, Худжанд)

**SOME CONSIDERATIONS
BESET WITH PRESENT TENSES
IN ENGLISH AND TAJIK
LANGUAGES**

Ismatulloev Husenboy Ochilovich, a third year doctorate student (PhD) of the Translation and English Grammar Department under the SEI “KHSU named after acad. B. Gafurov”

E-MAIL: hismatulloh@mail.ru

Калидвожа: тадқиқи муқоисавӣ, шаклҳои замони англисӣ, категорияи замони ёридиҳанда, феъли асосӣ

Категорияи замони ҳозира дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ мавриди баррасии муқоисавӣ қарор гирифтааст. Категорияи замони феъл баёни муносибати вақти иҷрои амал нисбат ба лаҳзаи нутқ мебошад. Бо мисолҳо собит шудааст, ки замонҳои забони англисӣ ба забони тоҷикӣ бо кадом роҳу воситаҳо ифода меёбад. Ҳам дар забони англисӣ ва ҳам дар забони тоҷикӣ барои ифодаи амале, ки ба замони ҳозира тааллуқ доранд, ду шакли гуногун истифода мегарданд. Дар таркиби шаклҳои аналитикии забони англисӣ феъли ёридиҳандаи *to be* истифода мегардад, ки маънои аслии он будан мебошад. Дар забони тоҷикӣ бошад феъли ёридиҳандаи *истодан* истифода мешавад, ки маънои асосии он қарор доштан аст. Тафовути дигар дар он аст, ки дар таркиби шакли аналитикӣ дар забони англисӣ аввал феъли ёридиҳанда меистад ва пас феъли мустақилмаъно, аммо дар забони тоҷикӣ ин ҳолат тамоман ранги баръакс мегирад.

Ключевые слова: сопоставительное изучение, английские временные формы, категория настоящего времени, время действия, момент речи, вспомогательный глагол, основной глагол

Произведено сопоставительное изучение категории настоящего времени глагола в английском и таджикском языках. Грамматическая категория времени – это категория, которая выражает отношения между временем действия и моментом речи. Исходя из этого, в наших примерах показаны различные способы выражения английских временных форм в таджикском языке. И в английском, и в таджикском языках две разные формы используются для описания действий, которые относятся к настоящему простому времени. В аналитических формах английского языка употребляется вспомогательный глагол “*to be*”, тогда как в таджикском языке употребляется вспомогательный глагол “*будан*”. Разница между английским и таджикским языками

заклучаецца в том, что в английском языке вспомогательный глагол предшествует основному глаголу, а в таджикском языке данный глагол следует за глаголом-сказуемым.

Keywords: correlating study, English tense forms, Present Tense category, time of action, moment of speech, auxiliary verb, principal

The article under consideration dwells on the category of present tenses in English and Tajik languages. The grammatical category of tense of the verb is a category which expresses the relations between the time of the action and the moment of speech. We have shown different ways of how the English tense forms are expressed in the Tajik language in our examples.

In both English and Tajik, two different forms are used to describe the actions which belong to the present simple tense. We use the auxiliary verb to be in the analytical forms of the English language which literally means being. In the Tajik language the auxiliary verb будан is used which also has the meaning of being. The difference between the English and Tajik languages is that in the English language the auxiliary verb precedes the principal verb, but this is quite vice versa in the Tajik language.

Категорияи замони феъл муносибати вақти ичрои амалро нисбат ба лаҳзаи нутқ ифода мекунад. Ҳамаи ҳодисаҳо ва падидаҳои, ки моро фаро гирифтаанд, ҳамчун воқеияти объективона имконпазир мегарданд. Ҳамаи ин ҳодисаҳо ё падидаҳо бо яке аз се ченаки вақт, ки ҳозира, гузашта ва оянда мебошад, вобаста аст. Барои ифодаи ягон амал, мо имкон дорем, ки аз воситаҳои муайяни забонӣ (дар лаҳзаи гуфтор), аз ибора ва калимаҳои мушаххаси лексикӣ истифода барем. На танҳо муайян кардани амал дар ченаки муайяни вақт, балки изҳори он дар лаҳзаи нутқ бо истифодаи ченакҳои вақт амалӣ мегардад. Гӯянда метавонад амалу ҳолатро дар чараёни нутқ, ки замони ҳозира аст, баъд аз лаҳзаи гуфтор, яъне замони оянда ва пеш аз лаҳзаи нутқ, ки замони гузаштаре ифода менамояд, изҳор кунад. Ин се маънои забонӣ, ки як категорияи грамматикиро ташкил менамояд, бояд тавассути шаклҳои махсуси феъл сурат ёбад [4, с.117].

Аксарияти забоншиносон ақидаи мавҷудияти 16 замонро дар забони англисӣ дастгирӣ наменамоянд. Мо низ ба ақидаи имконияти ворид накардани ҳамаи ин 16 шакли феълӣ ба категорияи замон ҳамроҳ мешавем, зеро ҳам замони гузаштаи номуайян, ҳам замони ҳозираи мутлақ ва ҳам замони мутлақи давомдор амали дар замони гузашта ба интиҳо расидаро ифода менамояд. Шаклҳои *I shall write, I shall be writing, I shall have written* ва *I shall have been writing* ба амале далолат мекунанд, ки дар оянда рух медиҳанд ва ё худ шаклҳои *I write, I am writing* амалро мефаҳмонанд, ки ба замони ҳозира тааллуқ дорад. Ба ғайр аз ин, ҷуфтҳои намуди: *I have written, I have been writing, I had written, I had been writing* аз лиҳози замон аз ҳамдигар тамоман фарқ надоранд. Онҳо ба амале ишора мекунанд, ки дар гузашта рух додаанд.

Дар хусуси шаклҳои *I should write, I should be writing, I should have been writing* қайд кардан зарур аст, ки дар нишондоди нуктаи замон онҳо чойи худро надоранд, зеро аз нуктаи назари фалсафа се замон вучуд дорад: гузашта, ҳозира ва оянда. Аз ҳамин сабаб, шакли грамматикӣ калима бо феълҳои ёридихандаи *to be, to have, should* ва *would* – ро тамоман шаклҳои категориалии феъли забони англисӣ ҳисобидан мумкин нест.

Чунон ки Е.С. Трауготт менависад, “замони лингвистӣ на танҳо замон, балки ифодаи маъноӣ аз тарафи гӯянда буда, системаи мустақилро ташкил медиҳад, ки қисман бо замони аз тарафи физикон, файласуфон ва равоншиносон омӯхташаванда алоқаманд мебошад” [6, с.45].

Дар ин мақола мо тасмим гирифтём доир ба категорияи замони ҳозира дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ тавбақуф намоем. Бо мисолҳо нишон медиҳем, ки замонҳои забони англисӣ ба забони тоҷикӣ бо кадом роҳу воситаҳо ифода меёбанд. Бояд қайд кард, ки дарки замон аз тарафи фард ва роҳҳои ифодаи забони он бо се восита амалӣ мегардад:

1. Бо ёрии калимаҳо ё созмонҳо, ки замонро ифода мекунад. Масалан:

Баъди як соат ҳозир шав [8, с.125].

Ман ба хона пагоҳ ҳам рафта наметавонам [9, с.146].

I am leaving again for Port Elizabeth by car to – tomorrow at dawn [13, с.67].

Thus, they had often finished their breakfast.... by seven o'clock [12, с.119].

Дар мисоли якуми тоҷикӣ ибораи *баъди як соат*, дар мисоли дуюм зарфи *пагоҳ* ба замони оянда далолат мекунад. Дар ҳолати иваз намудани калимаи *пагоҳ* ба зарфи *ҳозир* феъл-хабар амалро ифода мекунад, ки ба замони ҳозира тааллуқ дорад.

Дар мисоли забони англисӣ феъл дар шакли замони ҳозираи давомдор истифода шудааст, аммо ба туфайли созмони *tomorrow at dawn* созмони мазкур на замони ҳозира, балки замони ояндаро ифода мекунад. Дар чумлаи дуюми забони англисӣ таркиби ҳолии *by seven o'clock* ба амали баанҷомрасида ишора намуда, ба замони гузашта тааллуқ доштани амалро ифода мекунад.

2. Мансубияти амал ба ин ё он замон тавассути контекст ифода ёфта метавонад. Дар ин мавридҳо сухан дар бораи муносибатҳои замони байни гурӯҳҳои предикативии таркиби чумла меравад. Масалан:

Одамон ба сари вай рафтанд, ки рӯ ба замин дароз кашида буду аз таҳти пайкари калонаш берун омада тир меистод [9, с.192].

I went into the cellar; all the barrels were gone, and of the bottles, a most surprising number had been drunk out and thrown away [14, с.171].

Дар мисоли забони тоҷикӣ замони амалҳои *дароз кашида буд* ва *тир меистод* нисбат ба амали *рафтанд* муайян карда мешавад, аммо дар мисоли забони англисӣ ба ҳамин минвол чумлаҳои дуюм ва сеюм дар асоси амале муайян карда мешаванд, ки дар чумлаи якум ифода гардидааст.

3. Дарки замони аз тарафи гӯянда иброзшаванда ва ифодаи он дар забон ба воситаи шаклҳои махсуси феъл ба амал меояд. Масалан:

Every market - girl comes up to me with bunches of flowers [15, с.11]. – *Дар бозор ҳар як духтари гулфурӯи ба назди ман бо дастагулҳо меояд* [7, с.13].

They went out into the still, shadowy cloister garden [15, с.8]. – *Онҳо ба сӯйи боғи соқиту нурсояи савмиа баромада рафтанд* [7, с.11].

Дар чуфти якуми мисолҳо оид ба нисбияти амал дар замони ҳозира шакли грамматикӣ калимаҳои *comes* ва *меояд* дарак медиҳанд. Дар чуфти дуюми чумлаҳо шакли грамматикӣ калимаҳои *went out* ва *баромада рафтанд* ба нисбияти амал дар замони гузашта далолат мекунад.

Дар ҳар се мавриди дар боло нишондодашуда дарк кардани замони феълӣ аз тарафи гӯянда дар лаҳзаи гуфтор рух медиҳад. Аз ҳамин сабаб, замони иҷроӣ амал нисбат ба лаҳзаи додашуда ҳисобида мешавад. Гӯянда амали содиршударо дарк кар-

да, онро бо воситаҳои мувофиқи забонӣ ифода карда метавонад. \bar{U} он амалеро метавонад нишон диҳад, ки бо лаҳзаи нутқ мувофиқат кунад. \bar{V} , инчунин дар бораи амале нақл карда метавонад, ки баъд аз лаҳзаи нутқ ба вукӯъ мепазирад. Амалҳои гузашта дар нуктаҳои гуногуни вақт дар гузашта, яъне то ба лаҳзаи нутқ рух медиҳанд. Аз ҳамин сабаб, шаклҳои грамматикӣ калимаҳои навъи *have (has) written, have (has) being writing, was writing, had written, had written va had been writing* – ро шаклҳои замони феъл шуморидан мумкин нест, зеро онҳо чунин амалҳоеро ифода мекунанд, ки дар нуктаҳои гуногуни замони то лаҳзаи нутқ ба амал омадаанд. Ҳамин тавр, шакли грамматикӣ калимаҳои навъи *shall/will be writing, shall/will have written, shall/will have been writing* ба тааллуқ доштани амал дар замони оянда ишора мекунанд. Ин шаклҳо инчунин на танҳо барои замон, балки барои дигар маъноҳои грамматикӣ хизмат мекунанд.

Аз суҳанони болоӣ чунин бармеояд, ки гӯянда дар лаҳзаи нутқ амалҳои баичрорасида, баичрорасидаистода ва дар оянда баичрорасанларо дарк карда, нутқи худро бо воситаҳои забонии мувофиқ ифода мекунанд. Аз ин сабаб, таърифи категорияи замон, ки профессор О.С. Аҳманова пешниҳод намудааст, комилан дуруст мебошад: «Категорияи грамматикӣ феъл амалро бо лаҳзаи нутқ нисбат медиҳад. Лаҳзаи нутқ ба сифати нуктаи вақт барои ҷудо кардани се замони грамматикӣ: гузашта – то лаҳзаи нутқ, оянда – баъд аз лаҳзаи нутқ, ҳозира – бо дарбаргирии лаҳзаи нутқ фаҳмида мешавад» [1, с.87-88].

Аз нуктаи назари он, ки дарки замон дар лаҳзаи нутқ ба амал меояд, оид ба амал омадани замони нисбӣ набояд суҳан кард, ки он ба таърифи категорияи замон, ки як зумра забоншиносон баён кардаанд, мувофиқат намекунад. Онҳо навиштаанд: «Категорияи грамматикӣ замон (tense) - муносибати амал ба лаҳзаи нутқ буда, дар навбати аввал лаҳзаи шартӣ нутқро фаро мегирад» [3, с.52]. Чунон ки дида мешавад, И.П.Иванова на аз нисбияти амал ба лаҳзаи гуфтор, балки оид ба нисбияти амал ба лаҳзаи иҷрои амал суҳан мекунанд. Бинобар ин, \bar{u} нуктаи иҷрои амалро дар замони гузашта ва аз маркази замони дар замони оянда дармеёбад.

Бо ин ақида наметавон розӣ шуд, зеро ҳар як нуктаи замони бо лаҳзаи нутқ муайян карда мешавад, ки гӯянда метавонад оид ба ҳамагуна амали дар ягон нуктаи гуногуни замони гузашта баамалномада на дар ягон нуктаи вақт дар гузашта ё оянда, балки маҳз дар лаҳзаи нутқ хотиррасон шавад. Аз ин бармеояд, ки тамоюли ҷудо кардани шаклҳои замони махсус вучуд надорад, ки ба ягон маркази замони дар гузашта ё оянда алоқа дошта бошад. Ҳамин тавр, шаклҳои замони пеш аз гузашта, замони ҳикоягии гузашта, замони гузаштаи нақлӣ дар забони тоҷикӣ шаклҳои замони нестанд ва дар ин маврид роҷеъ ба замонҳои эҳтимоли ҳоҷати суҳан кардан намемонад. Нисбат ба шаклҳои мутлақ, мутлақи давомдор ва давомдори феъли забони англисӣ низ ҳамин гуна ақидаро иброз намудан мумкин аст. Чунон ки дар боло қайд гардид, онҳо ба категорияи замони забони англисӣ дохил нашуда, балки дигар категорияҳои грамматикӣ феълро ташкил медиҳанд.

Ҳамин тариқ, дар пайравии профессор А.И. Смирнитский дар системаи феъли забони англисӣ се замон ва дар забони тоҷикӣ бошад мутобиқи ақидаи профессор К.Усмонов ду замонро ҷудо мекунанд [4, с.76].

Дар забони англисӣ амали ба замони ҳозира тааллуқдошта бо ду восита ифода меёбад: воситаи яқум – ин шакли аслии феъл барои ҳамаи шахсу шумораҳо ба истиснои шахси сеюми шумораи танҳо мебошад. Ба шахси сеюми шумораи танҳо морфе-

маи – (е) s илова мегардад, аммо дар дигар шахсу шумораҳо феъл бидуни ягон пасванд истифода мегардад. Масалан:

I think we are like many (12, c.22).

Is there any particular thing you want to see over here? [12, c.28]

He lives one wing of it [15, c.209]. Simply because we know, it's no earth'y [15, c.24].

They work like cart – horses... [15, c.256]

Ҳамаи ин шаклҳои грамматикӣ калимаҳо дар грамматикаи забони англисӣ таҳти мафҳуми умумии замони ҳозираи номуайян (The Present Indefinite Tense) муттаҳид мегарданд. Метавон замони ҳозираи ғайридавомдор (The Present Non-continuous tense) номидани онҳоро бамаврид ҳисобид, чунки замони мазкур се намуд амалро ифода мекунад:

1. Амале, ки бо лаҳзаи нутқ мувофиқат мекунад, аммо он давомдор нест. Масалан:

I give you a golden guinea (танга ба арзиши 21 шиллинг) for a noggin [14, c.21]. – Ман ба ту ба ивази як кружкача ром як гинейи тилло медиҳам [10, c.21].

Маънои мазкури ин шакли феълӣ чунон ки аз тарҷума бармеояд, ба забони тоҷикӣ бо шакли грамматикӣ калима *медиҳам* ифода карда мешавад, ки аз решаи замони ҳозираи феъли мустақилмаъно, префикси – *ме* ва пасванди шахсии –*ам* таркиб ёфтааст.

2. Он барои ифодаи амале хизмат мекунад, ки одатан дар замони ҳозира тақрор мешавад. Масалан:

I never waste good money of mine [14, c.23]. – Ман молу чизи ҷамъкардаамро аз даст намедиҳам [11, c.22].

Чунон ки аз тарҷума бармеояд, дар ин ҳолат ҳам шакли грамматикӣ калимаи мазкур бо префикси – *ме* ва решаи замони ҳозираи феъли забони тоҷикӣ ифода карда мешавад.

3. Ин шакли феълӣ барои ифодаи далел ва ҳодисаҳои ба ҳамагон маълум низ хизмат мекунад (universal truth). Масалан:

The earth moves round the sun. – Замин дар гирди офтоб давр мезанад.

Дар ин маъно низ The Present Non-Continuous Tense ба шакли грамматикӣ калимаи ғайридавомдор тоҷикӣ муодил мебошад.

Ба ғайр аз ин, шакли мазкури замони забони англисӣ барои ифодаи як зумра амалҳои дар гузашта баиҷорасида хизмат мекунад. Дар пайравии дигар англисшиносон В.В.Гуревич дар чунин вазъият истифода намудани ин замони «Ҳозираи таърихӣ» (Historical Present) меномад. Мувофиқи ақидаи ӯ вазифаи ишорашудаи ин замон дар тасвири як зумра амалҳои гузаштаи паиҳам иҷрошаванда хос аст. Ӯ барои исботи ақидаи худ мисоли зеринро меорад:

Suddenly John comes in and says [11, c.57].

Дар мисоли мазкур ба ҷойи *came and said* ва *comes and says* истифода гардидааст. Бар иловаи ин, чунон ки В.В.Гуревич қайд мекунад: «контекстҳои вучуд доранд, ки дар онҳо шакли замони ҳозира умуман амалро ба ягон нақшаи конкретӣ нисбат намедиҳад. Ин одатан бо мавҷудияти маъноҳои модалӣ ниҳонӣ вобаста мебошад» [2, c.48]. Масалан:

Do you speak French? (= can't you speak).

I tell you it's true! (= wish to tell you).

I give you a warning! (= I want this to be a warning to you).

Why don't you tell me the truth? (why don't you want to tell me?) [2, с.31].

Шакли грамматикии калимаи тоҷикии намуди *ме + решаи феъл + пасванди шахсӣ* инчунин метавонад пайдарҳамии амалхоро дар замони гузашта ифода намояд.

Мисол: *Дина соати панҷ ман дар хона менишастам. Ногаҳон дар кушода мешавад ва ба хона ҷавони бист-бисту панҷсолаи баландқомат медарояд. Ў ба ман салом медиҳаду изҳори муҳаббат нисбат ба духтари ҳабдаҳсолаи ман мекунад* [8, с.53].

Дар мисолҳои аз тарафи В.В.Гуревич овардашуда низ шаклҳои феълии *speak, tell* ва *want* ба забони тоҷикӣ бо шакли грамматикии калимаи дар боло нишондодашудаи забони тоҷикӣ тарҷума мегарданд [2, с.50].

Дар ҳамаи сарчашмаҳои забони тоҷикӣ шакли грамматикии калимаи мазкур шакли замони ҳозира-оянда номида мешавад, ки К.Усмонов ба ин фикр розӣ нест. Ў инро бо он асоснок мекунад, ки дар як шакли грамматикии калима ду маъно ба ҳам зидди замонҳои ҳозира ва оянда якҷоя истифода шуда наметавонанд [4, с.85]. Аз ин лиҳоз, *ӯ* ин шакли грамматикии калимаро замони ҳозираи ғайридавомдор меномад, ки бо ақидаи мазкур метавон розӣ шуд. Бинобар ин, ба ҳулосае омадан мумкин аст, ки The Present Non-Continuous Tense-и забони англисӣ ба замони ҳозираи ғайридавомдори забони тоҷикӣ мувофиқ меояд.

Воситаи дуҷуми ифодаи амал, ки ба замони ҳозира тааллуқ дорад, дар забони англисӣ аз шаклҳои тасрифии феъли *to be (am, is are) + решаи феъл + морфемаи -ing* иборат мебошад. Чунин шаклҳои грамматикии калимаҳоро дар грамматикаи забони англисӣ The Present Continuous Tense меноманд. Шакли замони мазкур барои ифодаи намудҳои зерини амалҳо хизмат мекунад:

1. Амале, ки дар лаҳзаи додасуда дар ҷараён мебошад, яъне дар лаҳзаи нутқ. Масалан:

Oh, I'm talking nonsense! [15, с.149] – *Ҳо, ман чӣ гапҳои бемаънӣ гуфта истодаам* [7, с.147].

2. Баъзан The Present Continuous Tense барои ифодаи амале хизмат мекунад, ки дар оянда наздик рух медиҳад ва он пешакӣ ба нақша гирифта шуда буд. Масалан:

I am going away on Tuesday [15, с.30]. – *Ман рӯзи сешанбе аз ин ҷо рафта истодаам* [7, с.31].

Ин ду маъноҳои грамматикии The Present Continuous Tense чунон ки аз тарҷумаҳои боло бармеояд, ба забони тоҷикӣ бо ёрии шаклҳои сифати феълии каблияти феъли мустақилмаъно ва феъли ёридиҳандаи *истодан* дар ҳамон шакли сифати феълӣ бо пасвандҳои шахсӣ ифода мегардад (*гуфта истодаам, рафта истодаам*).

Шакли замони мазкур дар сарчашмаҳои грамматикаи забони тоҷикӣ бо ду истилоҳ ифода карда мешаванд: замони ҳозираи давомдор ва замони ҳозираи муайян.

Ба ғайр аз ин вазифа М.А.Ганшина ва Н.М.Василевская боз як вазифаи ин шакли феълро нишон медиҳанд: «Замони ҳозираи намуди давомдор барои ифодаи амалҳои истифода мешавад, ки ҳамеша субъектро тавсиф мекунад. Дар ин вазифа он обуранги эмотсионалӣ мегирад» [5, с.159]:

“That’s what you are always saying,” (Gordon).

“He is always thinking about other people.” (Maxwell) [5, с.160].

Дар ин вазифа шакли феълии мазкури забони англисӣ ба забони тоҷикӣ шакли масдари феъли мустақилмаъно якҷоягӣ бо феъли муайянкунандаи *гирифтани* дар шакли тасрифӣ ва бо префикси *ме-* ифода мекунад, яъне *I am always saying* ва *he is*

always thinking мутаносибан ба забони тоҷикӣ *доим гуфтан мегиред, доим фикр кардан мегирад* тарҷума мегардад.

Хамин тавр, дар забони англисӣ феъл се замон дорад, ки онҳо фарогири шаш шакл мебошанд. Тафовути байни се чуфт шаклҳои замони дар гуногунии тарикати иҷрои амал аст. Шаклҳои дорой морфемаи *-ing* - ба амали давомдор, вале шаклҳои *-ing* - надошта ба амали ғайридавомдор далолат менамояд.

Дар забони тоҷикӣ бошад, ду замони феъли бояд чудо карда шавад: Замони ҳозираи худуди номуайян ва замони ҳозираи худуди давомдор.

Ҳам дар забони англисӣ ва ҳам дар забони тоҷикӣ барои ифодаи амале, ки ба замони ҳозира тааллуқ дорад, ду шакли гуногун истифода мегардад. Ин аз он дарак мидеҳад, ки дар доираи категорияҳои грамматикӣ феъл дар байни забонҳои муқоисашаванда қариб монандии пурра ба назар мерасад, зеро барои ин мақсад ноил гардидан як шакли синтетикӣ (*give*) ва як шакли аналитикӣ (*am talking*) хизмат мекунанд. Тафовути байни забонҳо дар он аст, ки шакли синтетикӣ забони англисӣ қариб, ки морфемаҳои флективӣ надорад. Дар забони тоҷикӣ як пешванди шаклсозӣ (ме-) ва пасвандҳои (*- ӯ, - ад, - ем, - ед, - анд*) истифода мешаванд. Ба ғайр аз ин, дар таркиби шаклҳои аналитикӣ забони англисӣ феъли ёридохандаи *to be* истифода мегардад, ки маънои аслии он *будан* мебошад. Дар забони тоҷикӣ бошад феъли ёридохандаи *истодан* истифода мешавад, ки маънои асосии он *қарор доштан* аст. Тафовути дигар дар он аст, ки дар таркиби шакли аналитикӣ дар забони англисӣ аввал феъли ёридоханда меистад ва пас феъли мустақилмаъно, аммо дар забони тоҷикӣ ин ҳолат тамоман ранги баръакс мегирад.

Пайнавишт

1. Ахманова О.С. *Словарь лингвистических терминов*. -М.: Советская энциклопедия, /О.С. Ахманова, 1966. -607с.
2. Гуревич В.В. *Теоретическая грамматика английского языка. Сравнительная типология английского языка* / В.В. Гуревич. -М.: Наука 2003. – 168 с.
3. Иванова И. П. *Система видов-временных форм глагола// в книге И.П. Ивановой, В.В. Бураковой. «Теоретическая грамматика современного английского языка»*.-М.: Высшая школа, 1981. -348 с.
4. Усмонов К.У. *Грамматикаи назарии забони англисӣ*. / К.У. Усмонов Душанбе-Хуҷанд: Нури маърифат, 2010. -236с.
5. Ganshina M.A., Vasilevskaya N.M. *English Grammar. Ninth edition revised. Higher School Publishing House*, / М.А. Ganshina, N.M. Vasilevskaya 1964. -540с.
6. Traugott E.C. *New English Grammar, Logical and Historical. Part I*, / E.C. Traugott Oxford, 1892. -318с.

Рӯяхати адабиёти бадеӣ

7. Войнич Э.Л. *Ғӯрмагас*.-Душанбе: Маориф, 1982. -320с.
8. Фирӯз Б. *Агар вай мард мебуд*.-Душанбе: Адиб, 1987. -384с.
9. Чалил Р. *Асарҳои мунтахаб*. Ч.П.-Душанбе: Адиб, 1988. -466с.
10. Стивенсон Роберт Луиз. *Ҷазираи ҷавоҳирот*.-Сталинобод: Нашириёти давлатии Тоҷикистон, 1952. -260с.
11. Улугзода С. *Пири ҳақимони машиқзамин*.-Душанбе: Маориф, 1980. -18с.
12. Dickens Ch. M., Martin Chuzzlewit, М.: Foreign languages publishing house, 1951. -256с.
13. Harragd H. *King Solomon's mines*-М.: Foreign languages publishing house, 1972. -224с.

14. Stevenson R.L. *Treasure Ireland. Thidr edition, M.: Foreign Languages Publishing House, 1963. -280c.*
15. Voynich E.L. *The Gadfly, M.: Foreign Languages Publishing House, 1954. -332c.*

Reference Literature:

1. Akhmanova O.S. *Linguistic Terminology Dictionary M.: Soviet Encyclopedia, /O.S. Akhmanova,- 1966. – 607 pp.*
2. Gurevich V.V. *The Theoretical Grammar of the English Language. Comparative Typology of the English Language- /V.V. Gurevich M.: Sceince 2003. – 168 pp.*
3. Ivanova I. P. *The System of Aspectual-Temporal Verb Forms. In the book: /I.P. Ivanova, V.V. Burlakova. Theoretical Grammar of Modern English, - M.: Higher School, 1981. - 348 pp.*
4. Usmonov K.U. *The Theory of English Grammar /K.U. Usmonov. – Dushanbe,-Khujand: The Light of Enlightenment, 2010. – 236 pp.*
5. Ganshina M.A., Vasilevskaya N.M. *English Grammar. Ninth` edition, revised. Higher School Publishing House, / M.A.Ganshina, N.M. Vasilevskaya 1964. -540 pp.*
6. Traugott E.C. *New English Grammar, Logical and Historical. Part I, / E.C. Traugott Oxford, 1892. -318 pp.*
7. Voynich E.L. *The Gadfly, - Dushanbe: Enlightenment, 1982. -320 pp.*
8. Firuz B. *If he Were a Man., - Dushanbe: Man-of-Letters, 1987. -384 pp.*
9. Jalil R. *Favorite Novels, II p. Dushanbe: Man-of-Letters, 1988. - 466 pp.*
10. Stevenson R.L. *Treasure Ireland. - Stalinabad: State Publishing-House of Tajikistan 1952. - 260 pp.*
11. Ulugzoda C. *Aged Sages. - Dushanbe: Enlightenment, 1980. -18 pp.*
12. Dickens Ch. M. *Martin Chuzzlewit.-M.: Foreign languages publishing-house, 1951. -256 pp.*
13. Harragd H. *King Solomon`s Mines, M.: Foreign languages publishing-house, 1972. -224 pp.*
14. Stevenson R.L. *Treasure Iseland. The third edition, - M.: Foreign Languages Publishing-House, 1963. -280 pp.*
15. Voynich E.L. *The Gadfly, - M.: Foreign Languages Publishing House, 1954. -332 pp.*